

2 KRONIKA 69

2021

69
2021

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2021, letnik 69, številka 2

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Eva Holz (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana),
dr. Miha Kosi (Ljubljana), dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

6. junija 2021

Naslednja številka izide/ Next issue:

oktober/ October 2021

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

UDK/ UDC:

Breda Pajsar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojence/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

320 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus;
Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Marija Auersperg Attems: Niša z visečim cvetličnim loncem in sadeži, 1849, zasebna last (© Christie's London)/ Maria Auersperg Attems: A niche with a hanging flower pot and fruit, 1849, private collection (© Christie's London)

Na zadnji strani/ Back cover: Dominik Francišek Kalin von Marienberg: Rodovnik rodbine Porcia, 1677, Landesmuseum für Kärnten (foto: K. Allesch)/ Dominic Franz Kalin von Marienberg: Family tree of the House of Porcia, 1677 Landesmuseum für Kärnten (Photo: K. Allesch)

KAZALO

Razprave

Julijana Visočnik, Gojko Tica, Bernarda Županek:	Rimski sod z napisom s Cimpermanove ulice v Ljubljani.....	201
Martin Bele:	Limbuš in Limbuški med 12. in 14. stoletjem	215
Boris Golec:	Poslednja volja začetnika rodu kranjskih Valvasorjev. Oporoka polihistorjevega deda Hieronima iz leta 1602	229
Polona Vidmar:	Rodovnik Auerspergov s Turjaka ter rodovniki genealoga in historiografa Dominika Frančiška Kalina von Marienberga za dvorno plemstvo	239
Miha Šimac:	»Svetnik ljubljanskega kongresa«. Paberki o abbéju Inglesiju (pribl. 1795–1825)	267
Marija Terpin Mlinar, Miha Kosmač:	Razvoj in organizacija protipožarnega varstva na Idrijskem pred letom 1890.....	281
Metoda Kemperl:	Arhitekt Janez Pečnik (Hans Petschnig) in njegovo delo za lavantinsko škofijo.....	295
Ludvik Mihelič:	Baltazar Bartol – duhovnik, nabožni pisatelj in homeopat.....	319
Luka Cerar:	»Čez noč je postal Gassner Anglež, Glanzmann pa švicarski Italijan.« Sekvestracija Bombažne predilnice in tkalnice v Trziču leta 1919	329
Klemen Kocjančič:	Bled v času nemške okupacije med drugo svetovno vojno (1941–1945).....	341
Tina Košak:	Slike iz plemiških zbirk na Slovenskem na mednarodnem umetnostnem trgu: nekaj novih primerov	353

Po razstavah

Spletna razstava Preobrazbe mesta. Slovenska Bistrica med 18. stoletjem in letom 2020 – njeni ljudje in podobe trgov, ulic in stavb (<i>Simona Kostanjšek Brglez</i>)	373
---	-----

Jubilej

Univerzitetni profesor dr. Franc Rozman skozi oči študenta ob njegovi 80-letnici (<i>Tomaž Ivešič</i>)	381
Akademik Peter Štih – <i>sexagenarius</i> (<i>Marko Štubec</i>)	383

Ocene in poročila

Frederic Chapin Lane: Benetke. Pomorska republika (<i>Ignacij Voje</i>)	385
Mojca Šorn: Pomanjkanje in lakota v Ljubljani med Veliko vojno (<i>Ignacij Voje</i>)	388
Nadja Terčon: Sava & Jolanda. Prvi slovenski in jugoslovanski pomorščakinji. Ženske in morje ter vstop Slovenk v moški svet pomorskega poklica (<i>Ljudmila Bezljaj Krevcl</i>)	390
Hanns Christoph Herberstein: So war's. Erinnerungen aus meinem ziemlich bewegten Leben (<i>Matjaž Grabornik</i>)	392
Sodraških 800. Monografija ob 800-letnici prve pisne omembe Sodražice (<i>Bogdan Kolar</i>)	395

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 903-053.3(497.451.1)"652"

Prejeto: 26. 2. 2021

Julijana Visočnik

doc. dr., višja arhivistka, Nadškofijski arhiv Ljubljana, Krekov trg 1, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: julijana.visocnik@rkc.si

Gojko Tica

dr., Tica Sistem, d. o. o., Planina 45, SI-6232 Planina
e-pošta: tica.sistem@gmail.com

Bernarda Županek

dr., kustosinja, Muzej in galerije mesta Ljubljane, Gosposka 15, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: bernarda.zupanek@mgml.si

Rimski sod z napisom s Cimpermanove ulice v Ljubljani

IZVLEČEK

V prispevku je prvič predstavljeno odkritje s konca leta 2019, ko so arheologi ob zaščitnih izkopavanjih na Cimpermanovi ulici na Prulah v Ljubljani naleteli na rimski vodnjak, za katerega je bil uporabljen lesen sod, ki ga je mogoče okvirno datirati na konec 1. stoletja pr. n. št. oziroma v prva desetletja 1. stoletja n. št. Tovrstne najdbe so v zadnjih letih v Ljubljani in bližnji okolici razmeroma pogoste. Na eni od 27 ohranjenih dog sode s Cimpermanove se je ohranil kratek napis, s pomočjo katerega je mogoče sod povezati z zgodnjерimsko vojaško prisotnostjo na emonskem prostoru. Z datacijo, geografskim kontekstom najdbe na Prulah in končno z napisom je mogoče odkriti rimski vodnjak povezati z manjšo vojaško enoto (centurijo), ki je na tem prostoru delovala razmeroma kratek čas.

KLJUČNE BESEDE

Emona, konec 1. stoletja pred našim štetjem/prva desetletja 1. stoletja našega štetja, vodnjak, leseni rimski sod, rimska vojska, napis

ABSTRACT

THE INSCRIBED ROMAN BARREL FROM CIMPERMANOVA ULICA IN LJUBLJANA

For the first time, the article presents the discovery from the end of 2019, when archaeologists conducting rescue excavations at Cimpermanova ulica at Prule in Ljubljana stumbled upon a Roman well for which a wooden barrel was used that can be approximately dated to the end of the 1st century BC or to the first decades of the 1st century AD. In recent years in Ljubljana and its vicinity, such finds are relatively frequent and are thus stated here by the authors. More attention is devoted to one of the 27 preserved staves from the barrel from Cimpermanova ulica, on which a short inscription is preserved, with the help of which the barrel can be connected to the early Roman military presence in the territory of Emona. Through dating, the geographic context of the find in Prule, and finally, with the inscription, the discovered Roman well can be connected to a smaller military unit (century) which operated in this area for a relatively short time.

KEYWORDS

Emona, end of the 1st century BC/first decades of the 1st century AD, well, wooden Roman barrel, Roman army, inscriptions

Prazgodovinske (rdeče) in rimskodobne (modro) strukture na najdišču Cimpermanova ulica 1, Ljubljana (izdelal Rok Bremec; vir za podlago: <https://gisportal.gov.si/portal/apps/webappviewer/> [dostop 3. julij 2020]).

Izkopavanja na Cimpermanovi 1 na Prulah

Zaradi novogradnje večnamenskega objekta so novembra in decembra 2019 na posestvu okoli hiše na naslovu Cimpermanova ulica 1 na ljubljanskih Prulah (parc. št. 13/13 in 13/18 k. o. Prule) potekala arheološka izkopavanja.¹ Raziskano območje je od današnje struge Ljubljanice oddaljeno okoli 60 m proti jugozahodu, leži pa med desnim bregom Ljubljanice in južnim pobočjem Grajskega griča.

Z arheološkim izkopavanjem, če izvzamemo moderne posege, lahko na raziskanem območju opredelimo dve fazi izrabe prostora. Starejšo fazo lahko uvrstimo v prazgodovinsko obdobje, a na podlagi najdb, ki jih ne moremo ožje časovno uvrstiti, dokaj široko v pozno bronasto in/ali starejšo železno dobo. V navedeno obdobje lahko uvrstimo večino raziskanih struktur, ki so jih v glavnem tvorili številni vkopi jam različnih velikosti in oblik ter nekatere plasti. V isti čas lahko ravno tako uvrstimo tlakovanje iz peščenjakov in apnencev, ki je prekrivalo precejšen del raziskanega območja.² In čeprav je nastanek tlako-

vanja umeščen že v čas starejše železne dobe,³ lahko domnevamo, da je bilo morda v uporabi še v rimskem obdobju, kar bi dokazovala tudi približno enaka dokumentirana višina tlakovanja in venčne strukture rimskodobnega vodnjaka.⁴

Mlajša faza je uvrščena v rimsko obdobje. Na podlagi najdb lahko v čas ob koncu 1. stoletja pr. n. št. in v prva desetletja 1. stoletja n. št. uvrstimo jarek za odvodnjavanje oziroma zaščito pred poplavi Ljubljanice.⁵ Gre za isti jarek, ki so ga odkrili na bližnji lokaciji Prule 9.⁶ Med rimskodobne strukture lahko uvrstimo le še ovalen vkop velikosti okoli 75 x 50 cm, odkrit na severni polovici najdišča (SE 24 s polnilom SE 21),⁷ in vodnjak, za katerega konstrukcijo je bil v spodnjem delu uporabljen lesen sod, v zgornjem delu pa je imel kamnit venec.

³ Zaradi netipičnega, a nedvomno prazgodovinskega gradiva je bilo tlakovanje v starejšo železno dobo uvrščeno na podlagi primerjav z dveh bližnjih najdišč na Prulah; Tribuna (Vojakovič et al., *Poročilo – Tribuna*, str. 40, 47, 54, 59, 66) in Prule 9 (Žerjal, *Obrežje Ljubljanice na Prulah*, str. 55; Žerjal et al., *Poročilo – Prule*, str. 83–86).

⁴ Vičar et al., *Poročilo – Cimpermanova ulica 1*, str. 63.

⁵ Prav tam, str. 64.

⁶ Žerjal, *Obrežje Ljubljanice na Prulah*, str. 56–57; Žerjal et al., *Poročilo – Prule*, str. 104–117, priloga 2/6.

⁷ Vičar et al., *Poročilo – Cimpermanova ulica 1*, str. 64.

¹ Vičar et al., *Poročilo – Cimpermanova ulica 1*.

² Plast je bila označena kot stratigrafska enota (SE) 6. Nadalje v tekstu so stratigrafske enote označene kot SE.

Pogled na kamnito obodno strukturo vodnjaka in deloma izpraznjen vkop vodnjaka (foto: O. Golob).

Pogled na zgornji del lesene konstrukcije vodnjaka, vkopane v geološko podlago (foto: G. Tica).

Pogled na leseno konstrukcijo vodnjaka z delno odstranjenimi dogami in polnilom z dvoročajnim vrčem na dnu (foto: G. Tica).

Pogled na obranjeni del lesene konstrukcije vodnjaka (foto: G. Tica).

Rimski vrč z dna vodnjaka (foto: R. Bremec).

Ena od dog soda, ki je tvoril osnovo vodnjaka (foto: A. Peunik/MGML).

Neposredno nad vrhnjimi ostanki vodnjaka je bila koluvialna svetlorjava plast glinastega melja, ki je nastajala stoletja, od opustitve območja v zgodnjem rimskem obdobju, ko je bilo območje Prul namenjeno njivskim površinam ob cesti Emona–Siscija. Takšno stanje je verjetno trajalo vse do novoveškega obdobja, ko se je ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja urbanizacija začela tudi v tem delu Ljubljane.⁸ Plast je prekrivala celoten severni del izkopnega polja in šele

po njeni odstranitvi smo naleteli tako na prazgodovinske plasti in strukture kot tudi na mlajše, rimske, ki so z vkopi prebile prazgodovinske plasti in segale v geološke plasti.

Poleg ostankov navedenega jarka za odvodnjanje, ki je bil sicer precej bolj ohranjen na lokaciji Prule 9, so bili najatraktivnejša najdba na najdišču ostanki vodnjaka. V približno 0,5 m širokem pasu, ki je na vrhu obdajal vkop jame za vodnjak, lahko opazimo večjo koncentracijo kamnov, ki jo je tvorilo več kot 50 % lomljenih apnencev, velikih do 20 x 12 x 15 cm, in okoli 15 % apnenčastih prodnikov veli-

⁸ Za urbanizacijo ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja gl. Korošec, *Ljubljana skozi stoletja*, str. 145–158.

kosti do 10 x 10 x 10 cm, ostalo pa so bili lomljenci lokalnega peščenjaka z Grajskega griča.⁹ Navedena koncentracija kamnov je bila interpretirana kot ostanek kamnite (venčaste) obodne strukture vodnjaka.¹⁰

Vkop jame za vodnjak je bil v tlorisu krožne oblike, na vrhu premera okoli 1,6 m, globok pa 3,2 m. Zgoraj ga je zapolnjevalo neenotno polnilo, sprva okoli pol metra debel sivo rjav glinast melj, pod njim pa je bila več kot 2,5 m debela temno siva meljasta glina, ki je vsebovala nekaj drobcov oglja. Na globini približno 2,45 m smo odkrili nekaj kosov lesa velikosti do 15 x 5 x 5 cm. Vkop se je v spodnjem delu, na globini med 2,45 in 3,2 m, to je na delu, kjer se je pojavila lesena konstrukcija, ki jo je tvoril odslužen lesen sod z izbitim vrhom in dnom, zožal na premer oboda zgornjega dela soda, ki je znašal okoli 75 cm. Sod je bil zapolnjen z isto meljasto glino kot vkop nad njim. Na dnu polnila je bil popolnoma ohranjen rimski vrč, ki ga lahko uvrstimo med velike dvoročajne vrče z vratom, ki so se pojavljali od približno leta 20 pr. n. št. do klavdijskega obdobja, to je v zgodnjecesarstem obdobju.¹¹ V sodu je bila to edina najdba, saj v njem ni bilo ničesar drugega. Najdbe med vencem vodnjaka in sodom pa so premešane, saj je, razen jarka, okoli soda sama prazgodovina; nivo vrha vodnjaka in nivo prazgodovinske hodne površine je pravzaprav isti. Ko se je vodnjak usul in (ali) bil zasut, je bil za zasutje porabljen material iz neposredne okolice (z izključno prazgodovinskimi najdbami). Kontekst je mogoče ugotoviti le širše, v povezavi z drugimi najdišči na Prulah (glej v nadaljevanju).

Omenjeni kosi lesa so glede na velikost verjetno uničeni ostanki odsluženega soda, katerega preostali del je ležal na globini približno 2,45 m. Zelo fragmentarno oziroma v tankih slojih se je kazal že na približno 1,9 cm globine, kar kaže na to, da je bil sod prvotno nekoliko višji. Dokaj dobro ohranjene doge so se ohranile v dolžini med približno 40 in 75 cm, debele so med 1 in 2,5 cm, široke pa med 7 in 12 cm. Med čiščenjem dog so bili ugotovljeni utori za povezovalne elemente, ki se niso ohranili. Na dogah pa sta se delno ohranila svetlo oranžno rjav glinen premaz na notranji strani in ob straneh nekaterih dog ter oranžen peščen premaz na spodnjih robovih dog. Na zunanji strani ene izmed dog se je pokazal tudi vrezan napis.¹²

⁹ Analiza kamnin z najdišča ni bila izvedena, toda za sosednje najdišče Prule 9 je bilo ugotovljeno, da lomljencem apnenca sicer ni bilo mogoče ugotoviti izvora, vsekakor pa ne gre za »lokalni« material (Žerjal et al., *Poročilo – Prule*, str. 85).

¹⁰ Od prazgodovinskega tlakovanja (SE 6) neposredno ob rimskodobnem vodnjaku se obodna struktura loči po tem, da so tlakovanje v glavnem tvorili lomljenci lokalnega peščenjaka z Grajskega griča, medtem ko so pri gradnji vodnjaka v glavnem uporabili lomljence apnenca in apnenčaste prodnike.

¹¹ Schindler-Kaudelka, *Die gewöhnliche Gebrauchskeramik*, str. 40–42.

¹² Doga je v postopku konservacije na Restavratorskem centru ZVKDS pri doc. dr. Katji Kavkler, ki se ji zahvaljujemo za pomoč pri nastajanju članka.

Sod je bil položen na plast manjših prodnikov, od katerih so redki dosegli velikost do 10 x 10 x 10 cm. Plast je bila debela približno 10 cm in jo lahko razumemo kot nekakšen filter, pod prodniki pa je ležala približno 10 cm debela plast mivke, ki je bila dno vodnjaka. Celotna konstrukcija vodnjaka je bila vkopana v geološko podlago, ki jo je na celotnem izkopnem polju tvorila rumena meljasta glina s posameznimi lečami sive mivke, ki jo je naplavila reka Ljubljanica.

Naj še omenimo, da je že na vrhu vkopa za vodnjak voda pronicala in se za razliko od drugih delov izkopnega polja po večjem deževju ni nabirala in zastajala. Se je pa nivo podtalnice, ko smo čistili leseno konstrukcijo in dno vodnjaka, zelo hitro dvigovalo.

Za vodnjake uporabljeni sodi v Ljubljani in bližnji okolici

Rimski leseni sodi,¹³ ponovno uporabljeni¹⁴ za konstrukcijo vodnjakov, so na območju nekdanjega rimskega imperija v ustreznih okoljih – v vlažnih tleh, kjer se z vodo napojeni les ohrani – razmeroma pogosta najdba.¹⁵ Nekaj jih poznamo tudi s širšega območja Ljubljane.

Tu izstopa predvsem zamočvirjeno ter zato za ohranitev lesenih predmetov in objektov ugodno območje ljubljanskih Prul, kamor sodi tudi v pričujočem prispevku obravnavano najdišče Cimpermanova 1. Na območju Prul je bilo v letih 2007–2008 raziskano najdišče Tribuna. Pri arheoloških izkopavanjih je bilo odkrito razmeroma veliko število lesenih predmetov. V notranjosti starejšega rimskega vojaškega tabora s konca 1. stoletja pr. n. št. (po letu 15 pr. n. št.)¹⁶ so izkopavci odkrili tri vodnjake, ki so bili izdelani s pomočjo lesenih sodov.¹⁷ V za vodnjak izkopano jamo so graditelji vstavili več sodov, drugega na drugega, da bi preprečili posedanje oko-

¹³ Primarna naloga sodov sta bila, podobno kot je veljalo za amfore, skladiščenje in transport. Amfore so sicer uporabljali predvsem za vino in olivno olje, pa tudi za številne druge suhe in tekoče dobrine. Leseni sodi so postali priročna rešitev za transport vina na daljše razdalje (prim. Bevan, *Mediterranean Containerization*, str. 394–397).

¹⁴ S fenomenom sodov, njihove izdelave, uporabe, morda predelave in ponovne uporabe sta se nedavno ukvarjala Sands in Marlière (*Produce, Repair*), predvsem na primeru Vindolande, utrdbe na severu Britanije, ki je s svojim geografskim položajem, klimatskimi pogoji ter zgodovinskimi razvojem poskrbela za to, da imamo danes globlji vpogled v tematiko.

¹⁵ Na spletu je mogoče zaslediti nekaj odkritij v zadnjih letih, predvsem iz Velike Britanije: <https://www.hexham-courant.co.uk/news/16621743.over-the-barrel-with-delight-at-roman-site/> (11. 2. 2021); <http://www.bbc.co.uk/ahistoryoftheworld/objects/kSM4dr0q3BhdETEBIgA> (11. 2. 2021).

¹⁶ Vojaković et al., *Poročilo – Tribuna*, str. 89.

¹⁷ Prav tam, str. 96–99. Druga interpretacija pravi, da s sodi učvrščena vodnjaka sodita v čas po opustitvi mlajšega tabora, ko so bili na lokaciji postavljeni leseni objekti civilne narave (Gaspari et al., *Novejša spoznanja o Emoni*, str. 143).

liških sten. Zaradi visoke talne vode¹⁸ so se ohranili le nižje ležeči sodi, višji so bili vidni v odtisu.¹⁹ Dva od treh sodov sta bila dendrokronološko raziskana in datirana: sod 2 (zadnja branika leto 22 n. št.) in sod 3 (zadnja branika leto 31 n. št.).²⁰

Prav tako na Prulah, na najdišču Prijateljeva 26/Privoz 7, je bil odkrit vodnjak, za katerega konstrukcijo je bil v spodnjem delu uporabljen lesen sod, v zgornjem delu pa kamnit venec.²¹ V polnilu vodnjaka je bila najdena amfora tipa Dressel 6B, ki sodi v čas od začetka 1. do sredine 2. stoletja.²² Sod je bil dendrokronološko analiziran, zadnja branika datira v leto 5 n. št.²³

Na drugi strani reke Ljubljanice, na območju arheoloških raziskav na mestu nekdanje stavbe Šumija ob Slovenski cesti, je bil leta 2005 odkrit vodnjak, izdelan s pomočjo dveh ali treh drug na drugega poveznjenih sodov.²⁴ Sodi so se ohranili le z odtisom v ostenju vkopa in s posameznimi ostanki dog v zasutju vodnjaka, ki je bil verjetno izdelan v zadnjem desetletju vladavine cesarja Avgusta.²⁵ V bližini, na območju Kongresnega trga, so v letih 2009–2011 potekale raziskave ob gradnji garažne hiše. Med drugim so odkrili izkop za vodnjak, učvrščen z lesenim sodom, od katerega se je ohranilo 21 dog.²⁶ Vodnjak so izkopavci datirali v čas nastanka mesta Emona, do leta 14 n. št.²⁷ Odkrit je bil v neposredni bližini lesenih barak, ki so bile morda začasna skladišča.²⁸

Za učvrstitev izkopov za vodnjak uporabljeni leseni sodi so bili odkriti tudi v bližini Ljubljane, na Vrhniki, na območju rimskega Navporta. Leta 2005 so na lokaciji Jelovškova ulica 10–11 oziroma na Kočvarjevem vrtu pri arheoloških izkopavanjih odkrili tri vodnjake, za katerih konstrukcijo so bili uporabljeni odsluženi leseni sodi.²⁹ Trije sodi iz lesa jelke so bili dendrokronološko raziskani. Najmlajše branike čas poseka in izdelave sodov postavljajo v začetek 1. stoletja n. št. (sod 1 – leto 10 n. št., sod 2 – leto 3 n. št. in sod 3 – leto 10 n. št.).³⁰ Vse datacije so *terminus post quem*, po katerem so bili sodi uporabljeni za vodnjake; pred tem so služili za shranjevanje in transport vina.³¹ Sod 3 je namreč nosil žiga MAEBO in CASSP P, pri čemer bi lahko slednji pripadal zna-

ni trgovski družini Kasijev.³² Kdaj točno so bili ti sodi uporabljeni za konstrukcije vodnjakov, ni mogoče ugotoviti. Datacije, pridobljene z analizo arheoloških najdb, potrjujejo dendrokronološkim,³³ saj so lahko v vodnjakih odkriti predmeti poznejši od poseka lesa sodov; so pa tudi, razumljivo, precej ohlapneje datirani. Rezultati arheoloških in dendrokronoloških analiz raziskovalce napeljujejo k zaključku, da so bili vodnjaki na Jelovškovi 10–11 na Vrhniki zgrajeni v drugem ali tretjem desetletju n. št., v uporabi pa so bili zgolj nekaj desetletij.³⁴ Na drugem mestu³⁵ nekoliko spremenjena ekipa raziskovalcev ugotavlja, da bi izmed predmetov, odkritih v treh vrhniških vodnjakih, v čas njihove uporabe sodil le en vrček. Ostali predmeti so mlajši in sodijo v čas zasipavanja vodnjakov v času cesarja Tiberija ali pozneje.³⁶ Videti je torej, da so bili ti vodnjaki v uporabi res kratek čas.

V začetku septembra 2020 je bil prav tako na Kočvarjevem vrtu, v neposredni bližini leta 2006 raziskanega najdišča, odkrit še en vodnjak, učvrščen z lesenim sodom, ki je prav tako opremljen z napisom, a ta še ni bil pregledan in prebran. Arheološka izkopavanja je vodil zavod Skupina Stik.³⁷

Napisi na rimskih sodih

Rimski sodi so veljali tudi za nosilce napisov in kot take jih uvrščamo med t. i. *instrumentum domesticum* (napisi na predmetih za vsakdanjo rabo). Po dosedanjih podatkih naj bi bil vsak peti sod opremljen z napisom, napise pa glede na nastanek delimo na različne vrste: vžgani žigi, vtisnjene oznake ter vrezani, izrezani ali narisani napisi, od katerih so prve tri vrste gotovo obstojnejše. Pri interpretaciji napisov na sodih je pomembno mesto, kamor so jih postavili, saj se tam niso znašli po naključju. Najti jih je namreč mogoče na dnu sodov in na dogah, in sicer na njihovi notranji ali zunanji strani.³⁸

Na sodih lahko pogosto preberemo imena, ki jih je razmeroma enostavno prepoznati, prebrati in identificirati. Nekatera je mogoče z dokaj veliko verjetnostjo povezati z izdelovalcem sode – ta so večinoma na notranji strani dog, saj so jih morali iz tehničnih razlogov vrezati, še preden so sod sestavili. Tako jih je mogoče povezati oziroma kar ugotoviti, da se za njimi skrivajo proizvajalci ali njihovi pomočniki. Ko je ime na sodu dokumentirano, je večinoma zapisano v genitivu,³⁹ kakor je običajno tudi za druge predmete za vsakdanjo rabo: posodo, pribor, orožje, nakit ipd. Pod temi imeni prepoznamo izdelovalca

¹⁸ Talna voda je bila v prazgodovini in antiki na najdišču Tribuna 1 približno 3 metre višje kot danes (prim. Vojaković et al., *Poročilo – Tribuna*, str. 12).

¹⁹ Prav tam, str. 96.

²⁰ Čufar et al., *Raziskovalni potencial*, str. 57.

²¹ Čakš, *Poročilo – Prule*, str. 21.

²² Prav tam, str. 21.

²³ Čufar et al., *Raziskovalni potencial*, str. 57.

²⁴ Gaspari, *Voda v rimski Emoni*, str. 35.

²⁵ Prav tam.

²⁶ Hrustel et al., *Poročilo – Kongresni trg*, str. 65–67.

²⁷ Masaryk, *Poročilo – Kongresni trg*, str. 15.

²⁸ Prav tam.

²⁹ Čufar et al., *Raziskovalni potencial*, str. 49.

³⁰ Prav tam, str. 55.

³¹ Prav tam, str. 54.

³² Berden et al., *Selected*, str. 45–46.

³³ Čufar et al., *Raziskovalni potencial*, str. 54–55.

³⁴ Prav tam.

³⁵ Berden et al., *Selected*, str. 47.

³⁶ Prav tam.

³⁷ Poročilo je v pripravi.

³⁸ Tamerl, *Cupae et cuparii*, str. 193–194.

³⁹ *Genitivus possessivus*.

(oziroma delavnico, kjer je predmet nastal) predmeta ali njegovega lastnika. Imenu pogosto sledi črka F (*fecit* – je naredil, izdelal) ali E (*exsculpsit* – je izrezljal, izdelbel iz lesa).⁴⁰

Na sodih je mogoče najti še števila in druge znake (simbole, kot na primer zvezde in križce), ki so jih uporabljali izdelovalci sodov, da so dele soda, še posebej doge, lažje sestavili v pravilnem zaporedju.

Možnosti razumevanja napisov na zunanji strani soda so bolj pisane: za imeni lahko stojijo proizvajalci vsebine, pošiljatelji ali prejemniki; imena v genitivu v kombinaciji s števili lahko nakazujejo na lastnika vsebine, številke pa na količino snovi (vina) v sodu (podobno kot na amforah).⁴¹

Napis na sodu s Cimpermanove

Lesen sod je bil sestavljen iz 27 dog,⁴² a se je napis ohranil le na eni, na njeni zunanji strani. Ker so dolžine dog zelo različno ohranjene, ne poznamo dejanske višine soda, tako bi mu bilo težko določiti prostornino. Doga, ki je zaradi napisa pritegnila pozornost, je dolga 55,5 cm, široka pa med 10,1 in 11,5 cm; njena debelina, ki sicer deloma variira, je okoli 2,3 cm. Napis, ki se razteza samo na približno petih centimetrih, je sestavljen iz štirih znamenj. Zakaj govorimo o znamenjih in ne črkah? Med njimi je namreč tudi stiliziran, v »napačno« smer obrnjen C, ki ga težko uvrstimo med črke. Črke oziroma znamenja so visoka med 2 in 3 cm.

Transkripcija: I > VI

Komentar: Prva črka, ki je očitno I, naj za zdaj ostane ob strani. Znamenje, ki sledi, je mogoče razumeti na dva načina: gre namreč za uveljavljeno

»okrajšavo« za funkcijo centuriona⁴³ (*centurio*) oziroma za enoto, ki ji je poveljeval, torej centurijo (*centuria*). Glede na kontekst najdbe na Prulah se to zdi smiselno, sploh če k temu dodamo še črki, ki sledita in ju moremo razumeti kot število šest oziroma, natančneje, kot vrstilni števniki šesti. Centurija je bila manjša organizacijska enota kohorte, iz teh pa je bila sestavljena legija. Legijo je v času principata sestavljalo okoli 5200 in še 120 mož pomožnih enot oziroma konjenice; če k temu dodamo še pratež, pridemo do števila 6000. 5200 mož je bilo razdeljenih v deset kohort, te pa so bile sestavljene iz treh maniplov oziroma šestih centurij. Le prva kohorta je bila izjema, saj je imela le pet centurij. Po Marijevih reformah je imela vsaka centurija v prvi kohorti dvojno število možta, skupna moč 1. kohorte naj bi tako bila 800 mož. Iz same besede bi bilo mogoče sklepati, da je centuriji poveljeval centurion, kar sicer drži, pa tudi, da jo je sestavljalo sto mož (*centum*). Prvotno je to sicer držalo, ker pa so vojsko predvsem v 1. stoletju pr. n. št. doletele številne reforme, je centurija v času cesarstva praviloma štela osemdeset mož, morda celo manj.⁴⁴ Na napisih, predvsem na vojaških nagrobnikih, so omembe centurionov razmeroma pogoste, omembe centurij je prav tako mogoče zasledovati, predvsem na nagrobnikih v kontekstu natančnejšega določevanja pokojnikove kariere (oziroma enote, v kateri je služboval).⁴⁵ Centurije posebnih poimenovanj sicer niso imele, določali oziroma razločevali so jih predvsem z imeni njihovih poveljnikov (torej centurionov),⁴⁶ redkeje z vrstilnimi števili; slednji primeri nakazujejo na striktno hierarhično razporeditev, ki so ji bili podvrženi v prvi vrsti centurioni v legijah, posledično pa tudi enote, ki so jim poveljevali

Vrezan napis na eni od dog soda (foto: A. Vičar).

⁴⁰ Tamerl, *Cupae et cuparii*, str. 194.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Doga sicer niso bile na analizi, da bi lahko povedali, za točno kateri les gre, a če lahko zaupamo izjavi strokovnjaka (Miran Dovnik), ki se že dolga leta ukvarja z lesom, sta v ožjem izboru dve vrsti, macesen in jelka. Skoraj gotovo je, da gre za les iglavca, verjetneje macesna, ki se kaže v značilnih letnicah in intenzivnih madežih smole. Prav količina smole pa ne govori v prid smreki, saj bi je bilo v tem primeru manj. Navedene vrste lesa, torej jelka, smreka in macesen, so v antiki prevladovali pri uporabi za sode (prim. Tamerl, *Cupae et cuparii*, str. 188).

⁴³ Glej spodaj.

⁴⁴ Le Bohec, *The encyclopedia of the Roman army* III, str. 1039–1043; več o vlogi centurionov in primipilov v rimski vojski v Dobson, *The Significance of the Centurion and »Primipilar«*.

⁴⁵ Prim. HD: > Faleri (HD001539), > Mali Crassi (HD001542), > Longini (HD001548), > Licini (HD001551) – tem primerom bi lahko dodali še številne druge.

⁴⁶ Prav tam.

(na primer posebna vloga 1. kohorte in njenega poveljnika – *primus pilus*). Kot kaže, je na našem sodu omenjena šesta centurija, žal pa napis ne razkrije, del katere večje enote je bila. Napis nas nesporno usmerja na področje vojske, torej točno določene vojaške enote, ki je bila verjetno nekaj časa stacionirana na območju Prul in ji je bila vsebina soda namenjena. Napis na zunanji strani ene izmed dog torej najverjetneje govori o naslovniku oziroma prejemniku, ki mu je bila vsebina namenjena. Iz napisa seveda ne moremo ugotoviti, kdaj je sod še služil svojemu prvotnemu namenu, torej transportu ali shranjevanju tekočine, predvidoma vina, in kdaj so ga uporabili za vodnjak. Verjetno lahko razmišljamo o desetletju prej ali celo več.⁴⁷

Če so tri znamenja oziroma črke nedvoumne in jih lahko brez obotavljanja povežemo z vojsko, torej s (šesto) centurijo, pri prvi črki, za katero se zdi, da je I, interpretacija oziroma razlaga ni tako samoumevna. Iskanje primerjav med primeri iz Švice, Velike Britanije, Nemčije, Madžarske in od drugod ni obrodilo pomembnejših sadov. Še najbližje pridemo pri primerih, ki jih je zbrala Regula Frei-Stolba v monografiji iz leta 2017,⁴⁸ v kateri najdemo nekaj sorodnih primerov, ki jih je mogoče povezati z vojsko. Gre za primere, ko je bilo vino namenjeno legijski bolnišnici (*valetudinarium*) in je bilo zato oproščeno carine oziroma davka: *immune in r(ationem) val(etudinarii) leg(ionis) I Ad(iutricis)*.⁴⁹ Takih primerov je dokumentiranih več,⁵⁰ imajo pa nekaj skupnih značilnosti: v vseh primerih je prva beseda izpisana v celoti, če pa besedilo ni ohranjeno v celoti, je mogoče sklepati, da je bila prvotno izpisana. Sledi besedna zveza *in r(ationem)*, ki je vedno zapisana na navedeni način. Napis zaključuje enota oziroma njen del, torej legijska bolnišnica, ki je bila očitno prejemnica vsebine soda. Vino je veljalo za sredstvo s skoraj zdravilnimi učinki, torej za tekočino, ki je poškodovancem in bolnikom vračala moči in v zmernih količinah vplivala na boljše počutje oziroma prispevala k vračanju življenjske energije vojakom. V tem kontekstu se zdi smiselno, da vsebina soda ni bila ocarinjena oziroma obdavnjena. Ørsted je s pomočjo zelo podobnega žiga iz Akvinka: *immune in r(ationem) ual(etudinarii) leg(ionis) II ad(iutricis)* okvirno pojasnil obdavnitve znotraj vojske (vojaških enot). Naveden žig namreč posredno pokaže, da so bili celo rimski vojaki zavezani plačevanju portorija (*portorium*), predvsem v primeru, ko uvoženi predmet ni bil kupljen ali priskrbljen za splošno rabo celotne legije (oziroma določene enote).⁵¹

Še vedno ostaja vprašanje: lahko tudi v našem

primeru I razumemo kot *immune*? Kot prejemnik namreč ni navedena bolnišnica ali točno določena legija, temveč »samo« šesta centurija, ki je bila del večje enote. Za razliko od vseh ostalih primerov *immune* (če za to besedo dejansko gre) ni izpisan v celoti, kot bi pričakovali. Ob tem ostaja še dvom, ali je bila okrajšana različica besede (torej samo I) dovolj, da jo je bilo mogoče razumeti vsaj takrat, če že ne danes. Ob pogledu na epigrafske baze ne dobimo dodatnih argumentov.⁵² Če se opremo na Ørsteda, bi lahko *immune* s svojim pomenom stala tudi na tem mestu, če je bila pijača namenjena – torej kupljena oziroma nabavljena – za splošno in skupno rabo celotne enote, ne za posameznika (na primer poveljnika enote). Glede na druge primere bi vendarle pričakovali še nadaljevanje besedne zveze *in rationem*, ki pa ga v našem primeru nimamo.

Po posvetu s strokovnjakoma iz Švice (Regula Frei-Stolba in Christophe Schmidt)⁵³ obstaja še ena možna razlaga napisa, ki se zdi ekspertom za vojaške napise še bolj verjetna. VI za znamenjem za centurijo naj namreč ne bi bil vrstilni številnik, kajti kot smo zgoraj že navedli, so centurije le izjemoma označevali na ta način;⁵⁴ v VI bi torej morali prepoznati dve črki, ki bi ju lahko interpretirali kot začetek moškega osebnega imena (*cognomen*), na primer *Victor*, ali katerega drugega dela imenske formule,⁵⁵ morda pa bi lahko šlo celo za začetnici prvega (*praenomen*) in gentilnega imena (*gentilicium*) ali gentilicija in osebnega imena. V tem kontekstu bi v črki I pred znamenjem za centurijo morali videti ime, ki ga ne bo mogoče določiti. Transkripcija napisa bi se torej lahko glasila tako: *I(-) (centuria) Vi(-)* ali *I(-) (centurija) V(-) I(-)*.

Ponuja pa se še alternativno branje: (*cohors*) *I (centuria) Vi(-)* ali *V(-) I(-)*, pri čemer je treba predpostaviti, da za kohorto (*cohors*) ni bilo uporabljeno nobeno znamenje. Možnost *I(-) (centuria) Vi(-)* se tako zdi še najbolj verjetna. V tem primeru bi šlo za ime in pripadnost enoti vojaka, ki je dogo oziroma sod izdelal.

Čeprav o pomenu prve črke napisa ne moremo biti povsem prepričani, ni nobenega dvoma, da lahko napis povežemo s prisotnostjo vojske na prostoru Emone. Glede na izsledke arheoloških izkopavanj in raziskav (v prvi vrsti na Prulah, pa tudi drugje po Ljubljani: Tribuna 2, NUK II, Slovenska cesta, Kongresni trg, Šumi) od leta 2003 naprej je o prisotnosti

⁴⁷ Problematika datiranja.

⁴⁸ Frei-Stolba, *Holzfässer*.

⁴⁹ Prav tam, str. 193.

⁵⁰ Prav tam, str. 194.

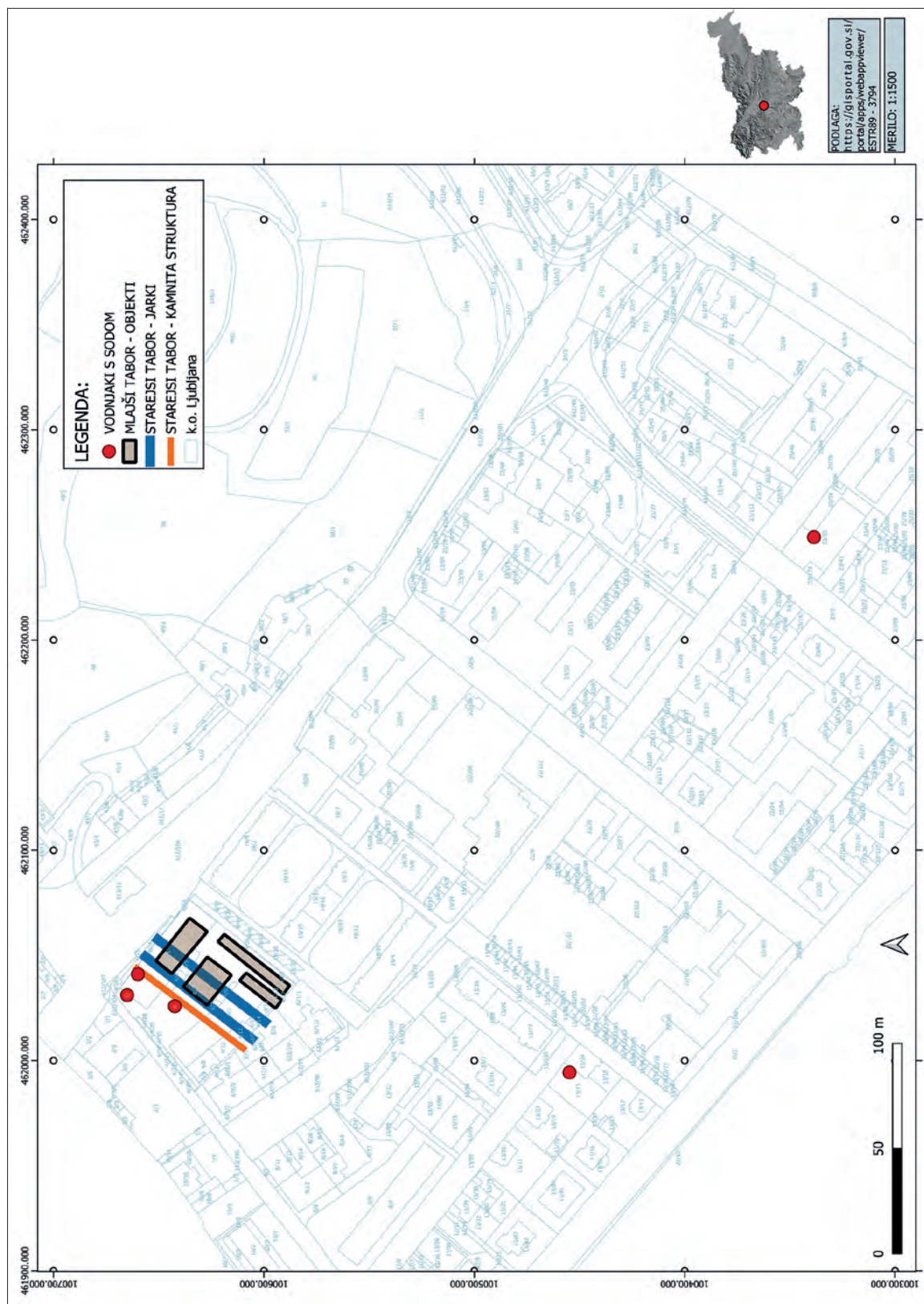
⁵¹ Ørsted, *Roman imperial economy*, str. 345–346, v nadaljevanju pa se dotakne obdavnjevanja znotraj vojske oziroma posameznih enot, predvsem legij.

⁵² Če preverimo in poiščemo uporabo besede *immunis* v kakršni koli obliki in kontekstu na epigrafskih spomenikih, ugotovimo, da je beseda večinoma izpisana v celoti, redki so primeri, ko je okrajšana na *im(munis)*, prim. HD: https://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/inschrift/suche?hd_nr=&dand=&fo_antik=&fo_modern_fundstelle=&literatur=&dat_jahr_a=&dat_jahr_e=&hist_periode=&catext1=immun&bool=AND&catext2=&sort=hd_nr&anzahl=20&start=100 (4. 2. 2021).

⁵³ Za pomoč se obema iskreno zahvaljujemo.

⁵⁴ Za razliko od legij ali kohort.

⁵⁵ Na primer ime *Vibius*, ki je lahko opravljalo funkcijo prvega imena ali gentilicija.

Zemljevid zgodnjermijskih vojaških struktur in vodnjakov na Prulah v Ljubljani (priprava zemljevida Rok Bremec).

rimske vojske na emonskem prostoru mogoče povedati veliko več. Arheološke raziskave na najdišču Tribuna so pokazale, da je bil v srednjeavgustejskem obdobju na ravnici med Ljubljano, vznožjem Grajskega griča in izpod njega pritekajočim potokom postavljen vojaški tabor, utrjen z dvojnimi jarkom in obrambnim nasipom oziroma obzidjem.⁵⁶ V notranjosti tabora, ki se je širil proti severozahodu (morda do Levstikovega trga), so bili dokumentirani slabo ohranjeni ostanki tlakovanj in ognjišč. Morda je šlo za utrjeno logistično bazo ali stalni tabor domnevne velikosti 250 x 250 m in površine 4–5 hektarjev.⁵⁷ Dendrokronološke analize pilotov iz obrambnih jarkov ter kronologija drobnih najdb kažejo na nastanek utrdbe okoli leta 10 pr. n. št. (in morda na njeno prenovo po letu 3 n. št.)⁵⁸ ali, kot kažejo nova odkritja, še nekaj let prej, med letoma 20 in 10 pr. n. št.⁵⁹ Vojska je tabor vzdrževala približno naslednjih 10 let, potem je bil opuščen. V poznoavgustejskem času so se tu namestile nove vojaške enote; na območju Tribune so postavili barake večjega tabora, katerega obseg ni znan, saj je segal izven najdišča.⁶⁰ Bil pa je verjetno že po nekaj letih opuščen.⁶¹

V zvezi z gornjo diskusijo ob domnevni besedi *immune*, povezani z oprostivjo davka vojaški bolnici, tu dodajamo, da je bilo med izkopavanji leta 2008 na najdišču Tribuna odkritih več predmetov, ki kažejo na medicinsko oskrbo znotraj tam odkritega vojaškega tabora.⁶²

V ta kontekst vojaške prisotnosti na Prulah in množine odkritega italjskega gradiva v naselbini pod Grajskim gričem, ki je bilo nedvomno povezano s potrebami vojakov, dobro organizirano trgovsko dobavo in servisiranjem vojske,⁶³ lahko najverjetneje postavimo obravnavani sod, v katerem so na ta prostor očitno pripeljali vino, namenjeno manjši enoti vojske. Ko je odslužil svojemu prvotnemu namenu, so ga ponovno uporabili za ogrodje vodnjaka in kot tak je bil v rabi še nekaj časa. Kljub temu da ostanki lesa (dog) iz vodnjaka niso bili dendrokronološko analizirani in datirani, se okvirna datacija, do katere smo prišli s pomočjo najdene posode v vodnjaku, lepo sklada z opisano situacijo. Sod je svojemu prvotnemu namenu najverjetneje služil v času nastanka oporišča na Prulah; kdaj so ga uporabili za vodnjak, seveda ni popolnoma jasno, zdi se pa verjetno, da se je to zgodilo še v času vojaške prisotnosti na Prulah. Ko

se je vojska od tu umaknila in so tod ob cesti iz Emone proti Sisciji nastale lesene stavbe civilnega značaja (morda skladišča), je vodnjak in s tem sod v njem še vedno lahko bil v rabi vsaj krajše časovno obdobje.⁶⁴

Zaključki

Zaradi novogradnje večnamenskega objekta so novembra in decembra 2019 na posestvu okoli hiše na Cimpermanovi ulici 1 na ljubljanskih Prulah potekala arheološka izkopavanja, s katerimi smo lahko opredelili dve fazi izrabe prostora. Starejša faza sodi dokaj široko v pozno bronasto in/ali starejšo železno dobo ter obsega večino raziskanih struktur, ki so jih v glavnem tvorili številni vkopi jam različnih velikosti in oblik, ter nekatere plasti. Mlajša faza je uvrščena v rimsko obdobje; na podlagi najdb lahko v čas ob koncu 1. stoletja pr. n. št. in v prva desetletja 1. stoletja n. št. uvrstimo jarek za odvodnjavanje oziroma zaščito pred poplavami Ljubljanice, ovalen vkop in vodnjak, za katerega konstrukcijo je bil v spodnjem delu uporabljen lesen sod, v zgornjem delu pa je imel kamnit venec. Na dnu polnila vodnjaka je bil popolnoma ohranjen vrč;⁶⁵ uvrstimo ga lahko med velike dvoročajne vrče z vratom, ki so se pojavljali od približno leta 20 pr. n. št. do klavdijskega obdobja, to je v zgodnjecesarškem obdobju. Ena od dog sode je nosila napis.

Rimski leseni sodi, ponovno uporabljeni za konstrukcijo vodnjakov, so na območju nekdanjega rimskega imperija v mokrih, za ohranitev lesa ugodnih okoljih razmeroma pogosta najdba. Nekaj jih poznamo tudi z območja Ljubljane. Izstopa predvsem zamočvirjeno ter zato za ohranitev lesenih predmetov in objektov ugodno območje Prul, kamor sodi v pričujočem prispevku obravnavano najdišče Cimpermanova 1, odkriti pa so bili tudi na najdišču Tribuna in Prijateljeva 26/Privoz 7. Prav tako so jih zasledili na drugi strani reke Ljubljanice, na območju arheoloških raziskav na mestu nekdanje stavbe Šumija ob Slovenski cesti in Kongresnega trga. V okolici Ljubljane so bili štiri odkriti na najdišču Kočevarjev vrt na Vrhnikih, v antičnem Navportu.

Rimski leseni sodi so bili razmeroma pogosto uporabljeni kot nosilci kratkih in jedrnatih napisov; uvrščamo jih med t. i. *instrumentum domesticum* – torej med napise, ki so jih zapisali na predmete za vsakdanjo rabo. Na obravnavanem sodu s Cimpermanove ulice na Prulah v Ljubljani je dokumentiran nenavaden, do skrajnosti okrajšan napis, zaradi česar

⁵⁶ Vojaković et al., *Poročilo – Tribuna*, str. 89, 91.

⁵⁷ Gaspari, Nova nagrobna stela, v tisku.

⁵⁸ Novšak et al., *Zaton*, str. 28–29.

⁵⁹ Novšak et al., *Tribuna 2, Zvonarska in Tesarska ulica*, str. 112.

⁶⁰ Novšak et al., *Zaton*, str. 30.

⁶¹ Vojaković et al., *Poročilo – Tribuna*, str. 100.

⁶² Jožica Hrustel na strokovnem srečanju Rimska vojska na območju današnje Slovenije, Narodni muzej Slovenije, 17.–18. 11. 2011, naslov predavanja »Tribuna. Medicinski pripomočki«.

⁶³ Žerjal, Obrežje Ljubljanice na Prulah, str. 65.

⁶⁴ Prim. Gaspari, Nova nagrobna stela, v tisku. V tem članku je kronološko predstavljena tudi celotna zgodovina zgodnje vojaške prisotnosti na območju Emone (Prule, NUK II, Slovenska c., Rimska c., Kongresni trg ...), ki jo natančneje poznamo predvsem na osnovi arheoloških zaščitnih izkopavanj v zadnjih slabih dvajsetih letih.

⁶⁵ V sodu je bila to edina najdba.

je interpretacija precej otežena. Od štirih znamenj, ki so bila vrezana na zunanost doge: I > VI, je samo eno nedvoumno, namreč znamenje, za katerim se gotovo skriva manjša vojaška enota: centurija (> je nje- no uveljavljeno znamenje). V črki pred njim in v dveh za njim pa moramo najverjetneje prebrati imena: na I naj bi se tako začejalo ime centurije, VI pa bi lahko bili začetek imena vojaka (na primer *Victor* ali *Vibius*), ki je dogo oziroma celoten sod izdelal. Manj verjetno je, da bi se za I skrivala beseda *immunis* in v VI vrstilni števniki šest, čeprav bi napis potem lahko razumeli, kot da je bila vsebina soda neobdavčena, ker je bila namenjena za celotno enoto, torej šesto centurijo. Kljub temu da ni mogoče podati enoznačne in dokončne razlage napisa na sodu, ni nobenega dvoma, da je napis in s tem sod mogoče povezati z vojaško prisotnostjo na Prulah, o čemer zahvaljujoč arheološkim raziskavam v zadnjih skoraj dvajsetih letih vemo vedno več.

VIRI IN LITERATURA

LITERATURA

- Berden, Tina in Čufar, Katarina in Horvat, Jana: Selected Early Imperial Contexts from Nauportus: Breg Area. *Chronologie und vergleichende Chronologien zum Ausgang der Römischen Republik und zur Frühen Kaiserzeit* (ur. Heimo Dolenz in Karl Strobel). Klagenfurt am Wörthersee: Landesmuseum für Kärnten, 2019, str. 35–62.
- Bevan, Andrew: Mediterranean Containerization. *Current Anthropology* 55, No. 4, 2014, str. 387–418.
- Čakš, Grega: *Poročilo o zaščitnih arheoloških izkopavanjih na lokaciji Prijateljeva 26/Privoz 7, Prule*. Slovenska Bistrica: PJP, d. o. o., 2017.
- Čufar, Katarina in Horvat, Jana in Tolar, Tjaša in Berden, Tina in Merela Maks: Raziskovalni potenciali lesa sodov iz rimskih vodnjakov. *Les/Wood* 68/1, 2019, str. 47–60.
- Dobson, Brian: The Significance of the Centurion and »Primipilares« in the Roman Army and Administration. *Roman Officers and Frontiers* (ur. D. J. Breeze in B. Dobson). *Mavors Roman Army Researches* 10, 1993, str. 143–185.
- Frei-Stolba, Regula: *Holzfässer. Studien zu den Holzfässern und ihren Inschriften im römischen Reich mit Neufunden und Neulesungen des Fassinschriften aus Oberwinterthur/Vitudurum*. Zürich, Egg: 2017 (Zürcher Archäologie Heft, 34).
- Gaspari, Andrej in Bekljanov Zidanšek, Iris in Krajšek, Jure in Masaryk, Rene in Miškec, Alenka in Novšak, Matjaž: Novejša arheološka spoznanja o Emoni med zatonom prazgodovinske skupnosti in gradnjo rimskega mesta (druga polovica 1. stol. pr. n. š. in začetek 1. stol. n. š.). *Emona: mesto v imperiju* (ur. Mojca Ferle). Ljubljana: MGML, 2014, str. 135–165.
- Gaspari, Andrej: Nova nagrobna stela za veterana 15. Apolonove legije iz Emone. – V tisku.
- Gaspari, Andrej: *Voda v rimski Emoni. Razvoj vodovodov in komunalne infrastrukture v rimskih mestih: primer kolonije Julije Emone*. Ljubljana: MGML, 2016.
- Hrustel, Jožica in Hvalec, Samo in Porenta, Sašo in Vojakovič, Petra: *Poročilo o arheoloških raziskavah na območju gradnje parkirne hiše v Ljubljani, Kongresni trg, februar 2009–maj 2011, Zvezek V, Sektorska poročila*. Ljubljana: Arhej, MGML, 2011.
- Korošec, Branko: *Ljubljana skozi stoletja. Mesto na načrtih, projektih in v stvarnosti*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1991.
- Le Bohec, Yann (ur.): *The Encyclopedia of the Roman Army*. Chichester: Wiley/Blackwell, 2015.
- Masaryk, Rene: *Poročilo o arheoloških raziskavah na območju gradnje parkirne hiše v Ljubljani, Kongresni trg, februar 2009–maj 2011, Zvezek I, Uvod*. Ljubljana: Arhej, MGML, 2011.
- Novšak, Matjaž in Bekljanov Zidanšek, Iris in Brečić, Jerica in Žitko, Neža in Vojakovič, Petra in Žerjal, Tina in Erjavec, Robert in Češarek, Dejan: *Arheološke raziskave za objekt »Intervencijska pot, Zvonarska cesta, zunanja ureditev objekta Pirnat (delno) ob Karloški cesti v Ljubljani – nova gradnja in investicijsko vzdrževalna dela«*. *Tribuna 2, Zvonarska in Tesarska ulica*. Prvo strokovno poročilo o predhodni arheološki raziskavi – arheološka izkopavanja in arheološka raziskava ob gradnji. Ljubljana: MGML, ARKLJ, 2019.
- Novšak, Matjaž in Bekljanov Zidanšek, Iris in Vojakovič, Petra: Zaton predrimske naselbine na Tribuni. Razumevanje morebitne diskontinuitete poselitve med zadnjo fazo latenskega naselja in rimskim vojaškim taborom. *Emona MM, Urbanizacija prostora – nastanek mesta* (ur. Boris Vičič in Bernarda Županek). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Mestni muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2017, str. 9–52.
- Ørsted, Peter: *Roman imperial economy and Romanization: a study in Roman imperial administration and the public lease system in the Danubian provinces from the first to the third century A.D.* Copenhagen: Museum Tusculanum Press, 1985.
- Sands, Rob in Marlière, Elise: Produce, Repair, Reuse, Adapt, and Recycle: The Multiple Biographies of a Roman Barrel. *European Journal of Archaeology*, 23/3, 2020, str. 356–380.
- Schindler-Kaudelka, Eleny: *Die gewöhnliche Gebrauchskeramik vom Magdalensberg. Helltonige Krüge und Verwandtes*. Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 10. Klagenfurt: Verlag des Landesmuseums für Kärnten, 1975 (Kärntner Museumsschriften, 72).

Tamerl, Ingrid: Cupae et cuparii – Überlegungen zum Hozfass und zum Fassbinderhandwerk in der römischen Antike. *Archäologische Berichte* 27, 2017, str. 187–202.

Vičar, Ana in Tica, Gojko in Bremec, Rok: *Poročilo o izvedbi arheoloških izkopavanj za novogradnjo večnamenskega objekta z rušenjem obstoječega objekta na lokaciji Ljubljana-Prule, Cimprmanova ulica 1 (parc. št. 13/13, 13/18 in 13/24, k. o. Prule)* (neobjavljeno poročilo). Planina, Ljubljana, Kranj: Tica Sistem, d. o. o., 2020.

Vojaković, Petra in Novšak, Matjaž in Žerjal, Tina in Verbič, Tomaž in Krajšek, Jure in Hrustel, Jožica: *Poročilo o predhodnih arheoloških raziskavah na lokaciji Ljubljana – stanovanjska soseska Tribuna*. Strokovno poročilo. Ljubljana: ZVKDS OE Ljubljana, Arhej, d. o. o., 2011.

Žerjal, Tina in Černe, Mija in Nanut, Tina in Verbič, Tomaž: *Poročilo o zaščitnih arheoloških izkopavanjih na območju predvidene gradnje stanovanjske hiše Glažar, Perkovič, Bevk (parcela št. 13/28, k. o. Prule)* (neobjavljeno poročilo). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Center za preventivno arheologijo, 2012.

Žerjal, Tina: *Obrežje Ljubljanice na Prulah (Ljubljana) v avgustejskem obdobju / The bank of the Ljubljanica at Prule (Ljubljana) in the Augustan period*. *Emona MM, Urbanizacija prostora – nastanek mesta / Urbanisation of space – Beginning of a town* (ur. Boris Vičič in Bernarda Županek). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Mestni muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2017, str. 53–69.

SPLETNI VIRI

BBC

<http://www.bbc.co.uk/ahistoryoftheworld/objects/kSM4drOdR0q3BhdETEBIgA>

HD: Epigraphische Datenbank Heidelberg

<http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/home?&lang=de>

Hexham Courant

<https://www.hexham-courant.co.uk/news/16621743.over-the-barrel-with-delight-at-roman-site>

S U M M A R Y

The inscribed Roman barrel from Cimpermanova ulica in Ljubljana

Due to the construction of a multi-purpose building on the estate around the house at Cimpermanova ulica 1 in the Prule district in Ljubljana in November and December 2019, archaeological excavations were carried out with which two phases of the use of space were defined. The older phase belongs fairly roughly in the Late Bronze and/or Early Iron Age and encompasses the majority of researched structures that were mostly composed of numerous digs for pits of various sizes and forms, and some of the layers. The younger phase is assigned to the Roman period; based on finds, the drainage ditch or protection from flooding by the Ljubljanica, an oval dig-in, and a well for the construction of which a wooden barrel was used in the bottom part and which had a stone wreath in the top part can be ascribed to the time at the end of the 1st century BC and the first decades of the 1st century AD. At the bottom of the well filling, a completely preserved pitcher was found (this was the only find within the barrel), which can be assigned among big double-handled pitchers with a neck that appeared from approximately 20 BC to the Claudian period, i.e. in the Early Roman period. One of the barrel staves bore an inscription.

Roman wooden barrels reused for the construction of wells are a relatively frequent find in the territory of the Roman Empire in wet environments appropriate for the preservation of wood. A few are also known from the area of Ljubljana. Especially apposite is the marshy area, thus appropriate for the preservation of wooden objects and structures of Prule, to which the site of Cimpermanova 1 discussed in this article belongs, but barrels were also discovered at the sites of Tribuna and Prijateljjeva 26/Privoz 7. They were also unearthed on the other bank of the Ljubljanica river, in the area of archaeological research in the former Šumi building along Slovenska cesta and Kongresni trg. Around Ljubljana, four were discovered at the site of Kočevarjev vrt in Vrhnika, in antique Nauportus.

Roman wooden barrels were relatively frequently used as bearers of short and concise inscriptions; they are assigned among the so-called instrumentum domesticum – therefore, among inscriptions written on objects of everyday use. On the discussed barrel from Cimpermanova ulica, an unusual, utterly abbreviated inscription is documented, the shortness of which makes the interpretation extremely difficult. From four marks incised on the stave's exterior: I > VI, only one is unambiguous; i.e. the sign behind

which a smaller military unit is certainly hidden: a century (namely, > is its established sign). In the letter in front of it and in two after, we probably have to read names: I could be the beginning of the century's name, while VI could be the beginning of a soldier's name (e.g. Victor or Vibius), who made the stave or the entire barrel. It is less probable that I would hide the word *immunis* and VI the ordinal numeral six, even though, in this case, the inscription could be understood as denoting that the barrel's content

was untaxed because it was intended for the entire unit, therefore the sixth century. Although it is not possible to give a definite and final explanation of the inscription on the barrel, there can be no doubt that the inscription and with it the barrel can be connected to the military presence at Prule, about which, thanks to archaeological research in the last, almost twenty years, we know increasingly more.

(prevod povzetka: Maja Sužnik)

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)